

CZU: 821.135.1.09(498)

DINSPRE O HERMENEUTICĂ A LUI MIRCEA ELIADE SPRE UNA ÎMPREUNĂ CU ELIADE

Mircea PĂDURARU

Doctor în filologie

E-mail: mircea.paduraru@uaic.ro

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0722-1503>

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

FROM A HERMENEUTICS OF MIRCEA ELIADE TO ONE WITH ELIADE

Nadejda Ivanov face parte din noul val de intelectuali basarabeni, care citesc în câteva limbi străine și a căror formare se petrece într-un climat de dialog susținut atât cu figuri tutelare ale umanioarelor spațiului românesc (Cercul *Phantasna* de la Cluj, coordonat de Corin Braga, să dau numai o referință), cât și în strânsă colaborare cu nume importante ale spațiului occidental – bunăoară cu J. J. Wunenburger, asistentul și continuatorul lui Gilbert Durand. Să mai adăugăm că Nadejda Ivanov este parte a unui colectiv de cercetători de elită de la Institutul de Filologie „B.P. Hasdeu” al Universității de Stat din Moldova, colectiv care deja și-a confirmat valoarea prin publicarea unor cărți excelente. Menționez doar *Narațiuni ale erosului*, lucrarea splendidă a Ninei Corcinschi, sau *Răul. Interpretări literare*, de Constantin Ivanov. Și, ca să închei cu introducerea, mai notez că munca Nadejdei Ivanov fost deja remarcată și validată prin câteva premii importante.

Lucrarea pe care o prezentăm acum, *Mircea Eliade. Oglinzile arhetipale ale erosului* (Chișinău: Epigraf, 2022), este o pasionantă incursiune în lumea prozei lui Eliade, cu focalizare pe tendința personajelor eliadești de a se întregi prin celălalt. Pe scurt, este un studiu despre iubire și despre valoarea soteriologică a iubirii. Totodată, este o monografie despre căutarea de sine, despre căutarea

și alegerea celuilalt, despre împlinirea temporară și, frecvent, ratare, căci Eliade pune în joc mereu mai multe opțiuni. Analitica iubirii și a mișcărilor sufletului se face prin explorarea sensurilor și formelor pe care arhetipul *anima-animus* (C.G. Jung), femininul și masculinul, căutarea continuă, neliniștită, frecvent inconștientă a jumătății, le primește în proza eliadeană. O căutare a cărei miză este refacerea unității originare, androginice, care precedă scindarea în masculin și feminin.

Din perspectiva autoarei, eliadeană și jungiană convinsă, în ființa umană coexistă atât femininul, cât și masculinul – doar că, în majoritatea cazurilor, o parte o subjugă pe alta. Chiar și așa, întotdeauna există o voce feminină care vorbește în gândurile bărbatului și invers. Această dualitate intrinsecă care suntem, care sunt și personajele literare, provoacă imense complicații sufletești și dileme identitare. Din punctul de vedere al Nadejdei Ivanov, această tensiune devine substanță existențială privilegiată a literaturii lui Eliade.

Lucrarea are trei părți. Prima reprezintă o binevenită punere în temă, explicând conceptele centrale ale demersului, cadrul teoretic (mitul androginului/ unitate primordială, noțiunile de *animus-anima* și o instructivă reluare a discuției despre conceptul de imaginar). Însă această primă parte mai îndeplinește o funcție importantă: introduce cititorul într-un tip de scriitură critică.

Din punct de vedere metodologic, opțiunea autoarei este pentru mitocritică: arhetipologia jungiană, hermeneutica lui Mircea Eliade, psihanaliza bachelardiană, Gilbert Durand. O critică de sondare a profunzimilor, a inconștientului, în sens jungian, înseamnă pentru autoare interacțiunea cu simbolurile operei, cu gesturile și reprezentările privite în relație cu configurația imaginară mai largă din care fac parte. Astfel, fiecare caz eliadean discutat își are propriul *inventar antropologic*. Acest fapt face ca *scriitura* să joace un rol special în acest demers. Ea abilitează o coerență specială, una care – dincolo de naratologie – se lasă motivată și călăuzită de mișcarea simbolurilor, imaginilor recurente și arhetipurilor. Prin urmare, sentimentul de lectură este că scriitura autoarei încearcă să surprindă fenomenul dincolo de coerența de suprafață a textului, ascultând de straturile profunde/ de tectonica de profunzime a imaginarului eliadean.

Fidelă crezului său teoretic, Nadejda Ivanov operează cu o hermeneutică instaurativă, nu cu una reductivă. O asemenea critică nu urmărește să identifice și să rezume un sens, aplatizându-l, adesea vulgarizându-l. Dimpotrivă, discursul critic asumat de autoare se lasă călăuzit de intuiția operei, instruit de șirul asociațiilor, relațiilor dintre reprezentări, ca și de atmosfera simbolică a operei investigate. Autoarea afirmă explicit: „cercetătorul nu se va limita la text și la sistemul său teoretic-naratologic, ci va întreprinde o călătorie prin puzderia de imagini și simboluri din imaginarul cultural, pentru a opera cu valențele lor, inerente structurii psihice umane” (p. 75). „Mitanaliza, scrie Durand, implică recunoașterea unei *numinozități transcendente* pe care scriitura încercă timid să o cuprindă”. Această dimensiune „numinoasă” pare a fi miza demersului Nadejdei Ivanov și, în raport cu aceasta, exegeta își asumă un instrumentar de analiză și interpretare mai bogat. În

fine, să mai spunem că autoarea vizează nu atât o hermeneutică a lui *Eliade*, ci mai degrabă una *împreună cu Eliade*.

Demonstrația pe text este cuprinsă în părțile a doua și a treia ale lucrării și constituie un fascinant spectacol intelectual: foarte dens, fără locuri plate, subtil-analitic și provocator. Din aceste părți vreau să evidențiez trei dintre *punctele forte* ale autoarei:

1. Interpretarea din perspectiva relației arhetipale *animus-anima* face ca adesea percepția elementelor erotice/ senzuale să capete o orientare *anagogică*, construind și afirmând raportul subtil dintre erotism și religie/ spiritualitate. Perspectiva *anagogică* eliberează sexualitatea din strânsoarea grilei explicative freudiene, chiar dacă discipolii lui Freud pot considera că opțiunea pentru decriptarea erotismului prin religie nu e altceva decât o materializare a vechiului instinct de apărare. Oricum, această poziționare teoretică produce multe pagini de exegeză spectaculoasă. *Șarpele, Maitrey, Nuntă în cer, Noaptea de Sânziene, Izabel și apele diavolului* sunt recitate cu un ochi proaspăt și polemic, autoarea oferind surpriză după surpriză. Subcapitolele „*Descensus ad inferos și regresus ad uterum – revelarea misterului*” (p. 77-121), „*Problematika alterității animus-anima, extazul erotico-mistic și mântuirea prin artă în proza fantastică*” (p. 121-151) sau „*Dualitatea primordială animus-anima în jocurile devenirii erotice*” (151-183) sunt adevărate probe de virtuozitate hermeneutică.

2. Descoperirea relațiilor simbolice și a rețelelor de imagini care structurează universul profund al lui *Eliade* a presupus un efort și o încordare analitică remarcabile. Opera lui *Eliade* este un cosmoid, un univers ordonat, care se lasă descifrat de cel care pricepe ritmul izomorfismelor, care vede similaritățile și înțelege jocul structurilor paralele ori mișcarea simbolurilor recurente. Or, această muncă de ordonare produce posibilitatea mobilizării/ punerii în joc a unui vocabular critic util și inspirat: *anima – pseudo-anima*, personaj-substanță, personaj-materie, personaj-hierogamie ș.a.

3. Nadejda Ivanov ne invită să descoperim nu doar unitatea interioară a universului artei lui *Eliade*, ci și unitatea și consecvența lui *Eliade* ca om și ca intelectual, a cărui căutare și evoluție – reflectată în scrierile sale ficționale și teoretice – este clară și fără ezitări. Negreșit, pentru unii ar putea părea expresia unei intenții de idealizare sau de ficționalizare a lui *Eliade*, **un demers animat de o voință de coerență** și de fantezia pentru un *Eliade* fără sincope, cum, de altfel, își dorea istoricul religiilor să fie perceput – căci se știe cât de mult a mizat *Eliade* pe un „cititor complice”, nu doar versat în antropologie, folclor, religie etc., ci, mai ales, capabil să perceapă miza profundă a opțiunii lui pentru istoria religiei și *homo religiosus*. Cartea de față produce implicit și o pledoarie convingătoare în acest sens.

Erudită și polemică, argumentând strâns și fără platitudini, cartea Nadejdei Ivanov este o lectură critică captivantă. Ea probează nu doar calitățile exegetei, ci și puterile explicative, euristice ale metodei de lucru.

LIMBĂ, LITERATURĂ, FOLCLOR

2024, (III), nr. 2 (6), pp. 1-160

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

LIMBĂ, LITERATURĂ, FOLCLOR, 2024, III, nr. 2 (6), 160 p. /

Institutul de Filologie Română „B. P. -Hasdeu” al USM

Redactor-șef: Nadejda IVANOV

Coperta: Dumitru CREANGĂ

Procesare computerizată: Galina PRODAN

Bun pentru tipar 23.12.2024. Formatul 70×100^{1/12}

Coli editoriale 11,2. Coli de tipar 13,2.

Tirajul 100 ex.

Editura USM